

De Nederlandse agrarische sector in internationaal verband – editie 2021

Gerben Jukema¹, Pascal Ramaekers² en Petra Berkhout¹ (red.)

G.D. Jukema, P. Ramaekers en P. Berkhout (Red.), 2021. *De Nederlandse agrarische sector in internationaal verband – editie 2021*. Wageningen/Heerlen/Den Haag, Wageningen Economic Research en Centraal Bureau voor de Statistiek, Rapport 2021-001. 126 blz.; 45 fig.; 38 tab.; 117 ref.

Dit onderzoek is uitgevoerd door Wageningen Economic Research¹ en het Centraal Bureau voor de Statistiek² met subsidie van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, in het kader van het Beleidsondersteunend/ onderzoeksthema 'Grüne Woche' (BO-43-014.01-032).

Dit rapport beschrijft de ontwikkeling van de Nederlandse handel in landbouwproducten in 2020. Wageningen Economic Research en CBS maken in deze gezamenlijke uitgave de eerste ramingen van de landbouwhandelscijfers voor 2020 bekend en voorzien deze van duiding. Het gaat zowel om de landbouwgoederen als de landbouwgerelateerde goederen. Daarnaast gaat het rapport in op hoeveel Nederland verdient aan de landbouwhandel. Er zijn drie katernen die dieper ingaan op speciale onderwerpen. Voor deze editie zijn dat de gevolgen van Brexit voor de Nederlandse landbouwhandel, een analyse van de agrologistiek en de regionale functie van Nederland in de EU.

In this joint publication, Wageningen Economic Research and CBS present and explain the first estimates of agricultural trade figures for 2020. These concern both agricultural goods and agriculture-related goods. In addition, the report discusses how much the Netherlands earns from agricultural trade. Three topics are discussed in more detail. For this edition these are the consequences of Brexit for Dutch agricultural trade, an analysis of agricultural logistics and the regional function of the Netherlands in the EU.

Dit rapport is gratis te downloaden op <https://doi.org/10.18174/538688> of op www.wur.nl/economic-research (onder Wageningen Economic Research publicaties).

© 2021 Wageningen Economic Research

Postbus 29703, 2502 LS Den Haag, T 070 335 83 30, E communications.ssg@wur.nl, www.wur.nl/economic-research. Wageningen Economic Research is onderdeel van Wageningen University & Research.

Dit werk valt onder een Creative Commons Naamsvermelding-Niet Commercieel 4.0 Internationaal-licentie.

© Wageningen Economic Research, onderdeel van Stichting Wageningen Research, 2021

De gebruiker mag het werk kopiëren, verspreiden en doorgeven en afgeleide werken maken. Materiaal van derden waarvan in het werk gebruik is gemaakt en waarop intellectuele eigendomsrechten berusten, mogen niet zonder voorafgaande toestemming van derden gebruikt worden. De gebruiker dient bij het werk de door de maker of de licentiegever aangegeven naam te vermelden, maar niet zodanig dat de indruk gewekt wordt dat zij daarmee instemmen met het werk van de gebruiker of het gebruik van het werk. De gebruiker mag het werk niet voor commerciële doeleinden gebruiken.

Wageningen Economic Research aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Wageningen Economic Research is ISO 9001:2015 gecertificeerd.

Wageningen Economic Research Rapport 2021-001 | Projectcode 2282500352

Foto's: Shutterstock

2

De gevolgen van de coronacrisis voor de handel

De uitbraak van het Covid-19-virus en de maatregelen die zijn genomen om de verspreiding van het virus in te dammen, hebben ook in de Nederlandse agrosector hun sporen nagelaten. Deze bijdrage gaat vooral in op de gevolgen voor de handel in landbouwgoederen.¹ Na een korte beschrijving van de algemene gevolgen van de coronamaatregelen – in Nederland en elders – voor de handel, wordt meer in detail ingegaan op de gevolgen voor de handel op wereldschaal, EU-schaal en Nederland.

2.1 Algemene gevolgen van de coronamaatregelen voor de handel

De eerste twee maanden van 2020 begonnen in Nederland rustig. In januari wordt Covid-19 in Nederland als A-ziekte geclassificeerd, wat betekent dat er een meldplicht is als iemand denkt besmet te zijn met de ziekte. Deze classificatie leidt niet tot beperkingen aan de bewegingsvrijheid in Nederland. Begin maart, als het virus ondertussen flink rondwaart in Noord-Brabant, volgt het advies aan de inwoners van Noord-Brabant om zoveel mogelijk thuis te werken en worden de eerste grote evenementen afgelast. Voor de handel zijn er nog geen beperkingen. Daarna stapelen de maatregelen zich in rap tempo op en zondag 15 maart wordt de eerste lockdown afgekondigd: vanaf 18.00 uur die dag sluiten onder meer alle horecavoorzieningen, theaters, bioscopen, scholen. Een week later, op 23 maart, volgen strengere maatregelen die onder meer groepsvorming met meer dan twee personen in publieke ruimtes verbieden. In mei zijn de eerste versoepelingen, zo gaan op 11 mei de scholen weer open. Op 1 juni mag ook de horeca weer open.

Tabel 2.1 geeft een overzicht van de belangrijkste en voor de agrosector meest relevante maatregelen die zijn genomen sinds de afkondiging van de eerste lockdown in Nederland medio maart.

¹ In de december 2020 verschenen publicatie Berkhout et al. (2020) wordt dieper ingegaan op de gevolgen voor de verschillende bedrijfsprocessen in de landbouwsectoren.

Tabel 2.1 Beknopt overzicht van maatregelen in Nederland tegen verspreiding corona

Datum	Maatregel(en)
15 maart, begin van de lockdown	Onder meer scholen en horeca sluiten, evenals theaters en bioscopen. Afhalen bij horeca is toegestaan. Evenementen vervallen.
Versoepeling coronamaatregelen vanaf 1 juni	Terrassen weer open (1,5 meter afstand) Restaurants, theaters en bioscopen open (maximaal 30 personen).
Versoepeling coronamaatregelen vanaf 1 juli	Campings en vakantieparken open. Restaurants, bioscopen en theaters mogen opschalen naar maximaal 100 personen).
Versoepelingen coronamaatregelen vanaf 1 september	Evenementen en sportwedstrijden onder voorwaarden weer toegestaan.
Aanscherping maatregelen per 14 oktober, gedeeltelijke lockdown	Horeca dicht, evenementen verboden, sporten beperkt mogelijk.
Tijdelijke verzwaring gedeeltelijke lockdown per 3 november	Alle publiek toegankelijke locaties zoals musea, theaters, bioscopen, pretparken, dierenparken, zwembaden en bibliotheken gesloten.
Vanaf 19 november, tijdelijke verzwaring ingetrokken	Horeca dicht, evenementen verboden, sporten beperkt mogelijk.
14 december, volledige lockdown	Volledige lockdown tot 19 januari 2021. In aanvulling op de al geldende maatregelen moeten niet-essentiële winkels (zoals kledingwinkels, maar ook tuincentra) sluiten. Scholen dicht per 16 december.

Niet alleen in Nederland werden diverse maatregelen getroffen, ook in andere landen van de EU werden lockdowns ingesteld om verspreiding van het virus te voorkomen. Het personenverkeer in de EU ondervond sinds maart hinder

doordat lidstaten de grenzen sloten. Voor de handel stelde de Europese Commissie (EC) al op 23 maart zogenaamde greenlanes in, waardoor de interne EU-handel op gang kon blijven (EC, 2020). Voor de handel met landen buiten de EU gold dat deze ernstig werd beperkt door het sterk afgenomen aantal passagiersvluchten. Wereldwijd gaat 50% van de luchtvracht in zogenaamde combi- of bellyvluchten mee met passagiersvluchten (NRC, 2020).² Deze vorm van vervoer is vooral in gebruik bij populaire passagiersbestemmingen, zoals de Verenigde Staten. De VS schortte op 13 maart 2020 om middernacht het vliegverkeer tussen de VS en EU voor een periode van 30 dagen op. Ook op overige bestemmingen zakte het passagiersvervoer in. De kosten van vrachttransport per vliegtuig werden daardoor veel hoger. De capaciteitsvraag naar vrachtvervoer is deels opgelost door het volledig gebruiken van passagiersvliegtuigen als vrachtvliegtuig.

Goederentransport over zee ondervond daarentegen nauwelijks hinder van de genomen maatregelen om de persoonsvervoersbewegingen in te perken, maar kreeg op een andere manier te maken met hinder. Een knelpunt bij het vervoer van agrarische goederen over zee was en is vooral de lage beschikbaarheid van koelcontainers (de zogenaamde reefer) die worden gebruikt voor vervoer onder beschermende condities van producten als groente en fruit, uien en knoflook. De maatregelen die China had genomen om verspreiding van het virus in te perken, leidden tot een daling van het Chinese BNP met 10% in het eerste kwartaal in vergelijking met het laatste kwartaal van 2019³ (ECB, 2020). De sterke teruggang in economische bedrijvigheid in China leidde tot een afname van het scheepsverkeer van China naar de EU. Een (groot) deel van de containers stond in China op de kade. Dit werkte direct door in de prijs voor zeevrachten, die omhoogschoot. Het tekort aan koelcontainers speelt najaar 2020 nog steeds.

Voorgaande betekent dat de gevolgen van de coronamaatregelen ook sterk verschillen per product, afhankelijk van de vraag wat de belangrijkste exportbestemming is (de EU of daarbuiten) en de wijze van vervoer (over zee, al dan niet in een koelcontainer of met het vliegtuig).

² In 2018 vervoerden vrachtvliegtuigen 60% van alle luchtvracht, de overige 40% ging mee in het ruim van passagiersvluchten (CBS, 2020).

2.2 Gevolgen voor de mondiale handel

Het algemene beeld is dat de mondiale handel in agrarische producten uiteindelijk minder te lijden heeft gehad van de maatregelen om de uitbraak van het virus in te dammen, dan de totale handel. Daarin speelt mee dat de daling van de olie- en gasprijs een negatief effect heeft gehad op de handelswaarde van de totale handel. Dit effect speelde nauwelijks bij de handel in landbouwgoederen (zie ook paragraaf 3.1). De waarde van de wereldhandel in agrarische producten nam in maart en april zelfs toe, met respectievelijk 3,3 en 0,6% in vergelijking met dezelfde periode in 2019 (WTO, 2020a). De WTO-rapportage verklaart dit uit de relatieve prijselasticiteit van de vraag naar voedsel – een mens moet altijd eten – en uit het feit dat de meeste landbouwproducten via zogenaamd bulktransport over zee worden vervoerd. Het gaat dan met name om producten als granen, rijst, oliehoudende zaden en tropisch fruit als bananen. Onder het totaalcijfer gaan echter grote verschillen schuil: zo is er in maart en april een behoorlijke afname van de wereldhandel in niet-eetbare producten als huiden en wol, maar ook van bloemen en planten. De handel liep het meest terug van producten die per vliegtuig of koelcontainer vervoerd worden.

Het totaalcijfer verhuult ook de verschillen per regio. In Azië begon de teruggang in de handel het eerste kwartaal van 2020, gevolgd door Europa en in Noord-Amerika in april. De teruggang in de handel loopt zo gelijk op met de verspreiding van het virus. In Zuid-Amerika groeide de handel daarentegen in de eerste vier maanden van 2020. Dit is grotendeels toe te schrijven aan de groei in de export van Brazilië van vooral sojabonen, suiker en vlees vanwege toegenomen vraag uit China.

De handelscijfers voor het tweede kwartaal laten ook voor landbouw een teruggang zien in de handel: de daling is 5% in waarde gemeten. Dit is wel aanmerkelijk minder dan voor de totale handel, die met 21% afnam (WTO, 2020b). Data voor de laatste zes maanden van 2020 zijn bij het schrijven van dit hoofdstuk nog niet beschikbaar, wel is de voorspelling van de WTO dat de wereldhandel in 2021 weer zal toenemen. Deze voorspelling is met veel

³ In vergelijking met het eerste kwartaal van 2019 gaat het om een daling van 6,8% (ECB, 2020).

onzekerheid omgeven, omdat deze afhangt van het verdere verloop van de pandemie en de maatregelen die overheden hiertegen nemen (WTO, 2020b).

Zorg om protectionisme

De Covid-19-uitbraak leidde tot een toename van protectionisme, dat wil zeggen maatregelen van landen die de handel beperken. Uit een inventarisatie door de WTO in april, bleek dat 80 landen (waaronder landen die lid zijn van de WTO) maatregelen hadden genomen om de export te beperken (WTO, 2020c). De meeste maatregelen betroffen medische goederen, zoals beschermende kleding en mondkapjes. In 17 gevallen ging het om maatregelen om de export van landbouwgoederen te beperken. Protectionisme staat haaks op het streven van de WTO om de vrije handel in goederen te bevorderen, handel kan immers bijdragen aan het voorkomen van (regionale) tekorten. Het is alleen toegestaan om (kritieke) tekorten aan voedsel of andere essentiële producten te voorkomen, dit dient dan wel voldoende gemotiveerd te worden. Ook zijn maatregelen toegestaan als dit nodig is om de verspreiding van bijvoorbeeld een plant- of dierziekte tegen te gaan. Al in maart 2020 spraken de handelsministers op de G-20-bijeenkomst uit dat 'emergency measures designed to tackle COVID-19, if deemed necessary, must be targeted, proportionate, transparent, and temporary, and that they do not create unnecessary barriers to trade or disruption to global supply chains, and are consistent with WTO rules' (WTO, 2020c). Een maand later volgden de landbouwministers van de G-20 met een vergelijkbare verklaring (WTO, 2020c). Er was en is vooral zorg over de gevolgen van protectionistische maatregelen voor de voedselvoorziening in met name lage- en middeninkomenslanden (zie Lecoutere et al., 2020; IFPRI, 2020).

2.3 Gevolgen voor de EU-handel

Ook voor de EU geldt dat de totale handel meer te lijden had van de coronapandemie dan de agrarische handel. De EU-handelscijfers naar derde landen laten tot en met september 2020 een daling zien van de totale exportwaarde met ruim 11%, de totale importwaarde nam nog een procentpunt meer af. De EU-exportwaarde naar derde landen van agrarische

producten⁴ nam in dezelfde periode toe met 1,9%, terwijl de invoerwaarde daalde met 3,3%. Ondanks de Covid-19-pandemie was er een stijging van het agrarisch handelsoverschot (Eurostat, 2020). Data voor het laatste kwartaal van 2020 zijn bij het schrijven van dit rapport nog niet beschikbaar.

Voor de eerste zes maanden van 2020 zijn meer gedetailleerde gegevens beschikbaar over de veranderingen in de agrarische EU-handel naar productgroep en land van in- of uitvoer. De export naar China nam in de periode januari-juni fors toe, deels om redenen die buiten de coronapandemie liggen. Zo zorgde de aanhoudende uitbraak van Afrikaanse varkenspest in China en omliggende landen voor extra vraag naar varkensvlees. Daardoor kon de export van varkensvlees uit de EU naar China verdrievoudigen. Ook de groei in de export van tarwe, slachtafval en babyvoeding naar China droegen bij aan de toegenomen export (EC, 2020b).

2.4 Gevolgen voor de Nederlandse handel

Voor Nederland geldt dat de totale goederenhandel in 2020 in vergelijking met 2019 is gedaald. Daarentegen groeide de handel in landbouwgoederen (figuur 2.1). Aan de invoerkant liep de waarde van de totale goederenhandel terug met 8,8%, aan de uitvoerkant met 7,5%. De handel in landbouwgoederen nam toe: de invoerwaarde groeide met 4,5% en de exportwaarde met 1%.⁵

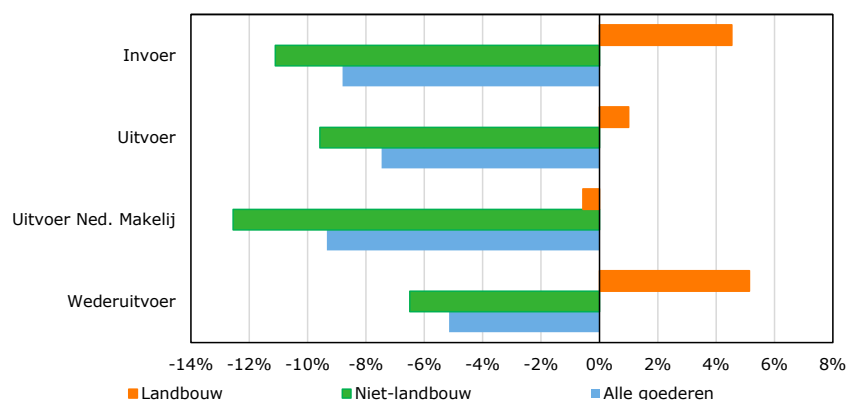
Uit de figuur blijkt ook dat er toegenomen wederuitvoer is. Vastliggende handelstrajecten, met Rotterdam of Amsterdam als aanvoerpunten voor het Europese achterland, blijken minder gevoelig voor de coronatijd. Bovendien is invoer van grondstoffen als cacao, koffie, palmolie en soja essentieel voor verwerking in Nederland en de uitvoer naar vele landen. Daarnaast speelt Nederland een (grote) rol in de (weder)uitvoer van bijvoorbeeld avocado's (zie ook hoofdstuk 8) en bananen. De uitvoer van producten van Nederlandse makelij is licht gedaald, maar ook hier steekt de ontwikkeling van de landbouwhandel gunstig af tegen de ontwikkeling van de totale (dus inclusief handel in landbouwgoederen) goederenhandel.

⁴ Gedefinieerd als groep 0 (Food and Live Animals) en 1 (Beverages and Tobacco) van de Standard International Classification Code. De definitie is daarmee anders dan de in deze publicatie gebruikte definitie van landbouwgoederen. Het gaat hier echter om de trend.

⁵ Als ook de handel in landbouwgerelateerde goederen wordt meegenomen, ligt de invoer 4,4% hoger, en de uitvoer 0,9%. We laten deze handel in dit hoofdstuk verder buiten beschouwing.

Handelsverloop met EU-landen en niet-EU-landen kent grillig verloop

De handelscijfers laten voor de eerste tien maanden van 2020 een tamelijk grillig verloop zien, een verloop dat niet zo eenvoudig te duiden is omdat meerdere factoren een rol spelen (product, wijze van vervoer, land van herkomst, wel of niet wederuitvoer). Bovendien spelen niet alleen coronagerelateerde factoren een rol, maar ook andere factoren die in andere jaren ook invloed hebben op de handel. Het gaat dan bijvoorbeeld om weersinvloeden, waardoor productie hoger of lager uitvalt en uitbraak van dierziektes.

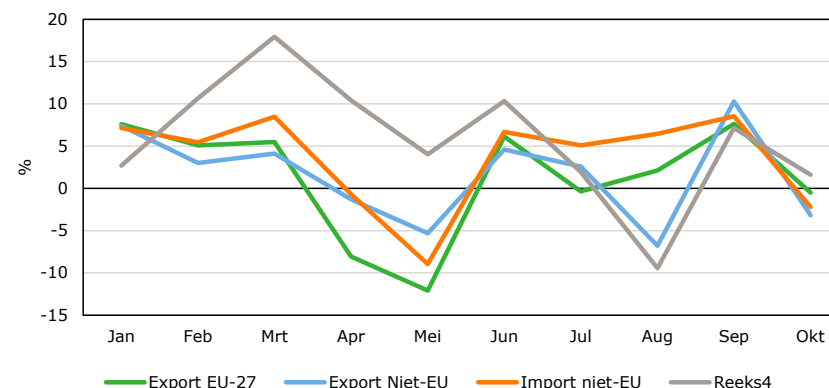

Figuur 2.1 Ontwikkeling waarde Nederlandse goederenhandel in 2020 ten opzichte van 2019

Bron: CBS.

De invoerwaarde uit EU-landen daalde in april en mei, de eerste twee maanden van de eerste coronagolf, maar herstelde deze zich in de maanden daarna, om in oktober weer af te nemen. De invoer uit niet-EU-landen bleef in de eerste maanden goed op peil, en gaat enkel in augustus fors naar beneden. Hiervoor is al aangegeven dat de aanvoer via Rotterdam en Amsterdam van grondstoffen voor onder meer de voedingsmiddelenindustrie minder gevoelig is gebleken voor de coronamaatregelen.

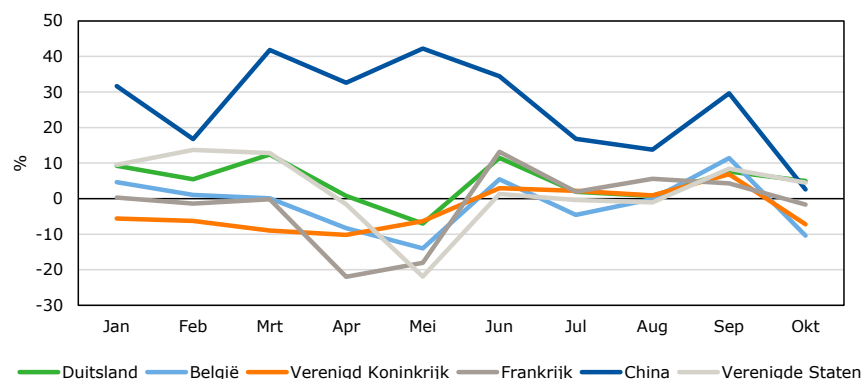
Aan de uitvoerkant is het beeld eveneens grillig. De uitvoer naar de EU neemt in april en mei sterker af dan naar de niet-EU-landen. In juni trekt de handel weer aan, evenals in september (figuur 2.2).

Figuur 2.2 Maandelijks verandering januari – oktober van de in- en uitvoerwaarde van landbouwgoederen in 2020 (% verandering ten opzichte van 2019)

Bron: CBS.

Binnen de EU is de landbouwexport van Nederland naar Duitsland goed op peil gebleven, maar kent het verloop van de export naar België, het Verenigd Koninkrijk (zie verder hoofdstuk 7) en Frankrijk een grilliger beeld. De export van Nederland naar China is enorm gegroeid, maar de groei neemt af aan het einde van het jaar. De uitvoer naar VS trekt weer aan na aanvankelijke daling (figuur 2.3).

Figuur 2.3 Maandelijks verandering januari – oktober van de landbouwuitvoerwaarde in 2020 naar bestemming (% verandering ten opzichte van 2019)

Bron: CBS.

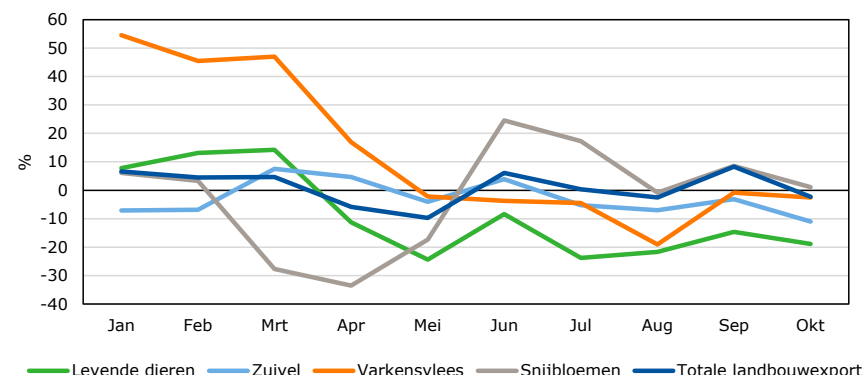
Grote verschillen per maand en per product in de ontwikkeling van de export
Als de landbouwcijfers nader worden uitgesplitst naar verschillende producten en maanden, dan blijkt op productniveau het verloop van de export zeer grillig te zijn (figuur 2.4).

De figuur laat zien dat de afname van de export zich in april 2020 inzet, in mei bereikt de totale landbouwexport het dieptepunt in vergelijking met 2019. De handelswaarde is dan 10% lager dan in 2019. Ook april was met een daling van bijna 6% ten opzichte van 2019 een relatief slechte maand.

Op productniveau is het beeld zeer wisselend. In maart daalt de export van snijbloemen en potplanten met 28%. Voor snijbloemen en pot- en perkplanten viel een groot deel van de vraag weg op het moment dat de coronamaatregelen internationaal van kracht werden, de omzet op bloemenveiling Royal Flora Holland zakte in.⁶ Uiteindelijk herstelde de handel zich beter en sneller dan in eerste instantie werd verwacht, het herstel trad in

⁶ Het leidde tot de oproep van Royal Flora Holland aan kwekers om tijdelijk minder producten aan te voeren.

eerste instantie vooral op bij tuinplanten, gevolgd door potplanten. In juni herstelde ook de omzet van snijbloemen zich (Benninga, 2020).

Figuur 2.4 Maandelijks verandering januari – oktober van de landbouwuitvoerwaarde in 2020 naar productgroep (% verandering ten opzichte van 2019)

Bron: CBS.

De Nederlandse handel in bloembollen is wereldwijd georiënteerd: bloembollen worden naar alle uithoeken van de wereld geëxporteerd. De VS zijn de belangrijkste afnemer van bloembollen met een aandeel van rond de 15%, China is tweede met circa 11%. Ongeveer 65% van de bloembollen wordt afgezet buiten de EU. Het opschorten van het vliegverkeer heeft hier eveneens grote invloed op gehad. Voor de 35% die binnen de EU wordt afgezet geldt dat diverse EU-landen in maart en april bloemenzaken, tuincentra en bouwmarkten sloten. Dit zijn belangrijke verkoopkanalen voor bloembollen. Uiteindelijk is de vraaguitval relatief beperkt geweest doordat 50-70% van de voorjaarsbloeiers al voorverkocht waren toen de coronacrisis uitbrak. Eind juni leek de markt zich op veel onderdelen hersteld te hebben. Zelfs op bestemmingen als de VS werd normaal handel gedaan. China, een vrij grote afzetmarkt voor zowel droogverkoop als broeierij, was wel een probleem wat betreft afzet. Daarnaast

is het probleem dat er een overschot aan leliebollen is in de handel. Dit overschot bestond al voor coronacrisis, de stagnerende afzet naar onder andere China heeft dit verergerd (Stokkers, 2020).

Voor producten als vlees en groenten is het herstel van de handel veel minder, de handel was voor deze producten in augustus nog ruim onder het niveau in 2019. Voor groenten spelen daarin meer factoren mee dan enkel het corona-effect. Zo is er in de EU een verzadigde markt: kleine veranderingen in vraag en aanbod hebben dan grote prijsgevolgen. Het sluiten van de horeca, maar ook van bijvoorbeeld bedrijfs- en schoolkantines, heeft vooral ook geleid tot problemen voor bedrijven die hun producten vooral afzetten in de catering en foodservice. Dan gaat het bijvoorbeeld om bedrijven die nicheproducten leveren als cressen en specialties (zoals taugé of specifieke kleuren tomaten). Deze bedrijven leveren in heel de EU. Daarnaast betekende het afgenomen vliegverkeer⁷ dat ver weg liggende markten zoals Japan en de VS of het Midden-Oosten, waar Nederland speciale producten naar exporteert, niet meer bereikt konden worden (zie ook kader). Deze markten beslaan zo'n 13% van de export van groente en fruit (Ravensbergen, 2020).

Belang luchtvervoer voor in- en uitvoer agrarische producten

Luchtvervoer speelt een bescheiden rol in het totale transport van agrarische producten (zie hoofdstuk 8 Agrologistiek). Voor een aantal specifieke productgroepen speelt luchtvervoer echter een grote rol. Op basis van cijfers voor 2018, blijkt dat 24% van de via de lucht ingevoerde agrarische goederen (in waarde) rozen betreft (tabel 2.2). In gewicht gaat het zelfs om een aandeel van 43,5%. Groentezaad staat op plek 2 wat betreft invoerwaarde via luchtvaart, met een aandeel van bijna 14% in de agrarische invoerwaarde. Overige bloemen (met uitzondering van rozen, anjers, orchideeën, gladiolen, ranonkels, chrysanten en lelies) staan met ruim 6% op plek 3.

Aan de uitvoerkant staat groentezaad en zaaigoed op de eerste plek: bijna 31% van de uitvoerwaarde wordt met het vliegtuig op de plek van bestemming gebracht (maar slechts 2% van het gewicht). Paarden staan met bijna 10% op de 2e plek als beide categorieën (zie tabel 2.2) samen worden genomen, gevolgd door babymelkpoeder met bijna 7%.

⁷ Het aantal internationale vluchten per dag nam met meer dan 80% af tussen begin januari en midden-april (WTO, 2020b). Eind augustus lag het aantal internationale vluchten nog ongeveer 40% lager dan in januari.

Tabel 2.2 Aandeel van producten in de totale via luchtvaart in- en uitgevoerde agrarische waarde (2018)

Top 5 op basis van invoerwaarde via luchtvaart	Top 5 op basis van invoerwaarde via luchtvaart	Waarde mln. euro	Aandeel waarde in %
Rozen	Rozen	452,7	23,8
Groentezaad, zaaigoed	Groentezaad, zaaigoed	263,5	13,8
Bloemen (uitgezonderd rozen, anjers, orchideeën, gladiolen, ranonkels, chrysanten en lelies)	Bloemen (uitgezonderd rozen, anjers, orchideeën, gladiolen, ranonkels, chrysanten en lelies)	123,7	6,5
Stekken zonder wortels en enten	Stekken zonder wortels en enten	97,0	5,1
Anjers	Anjers	63	3

Top 5 op basis van uitvoerwaarde via luchtvaart	Top 5 op basis van uitvoerwaarde via luchtvaart	Waarde mln. euro	Aandeel waarde in %
Groentezaad, zaaigoed	Groentezaad, zaaigoed	938,7	30,8
Paarden (uitgezonderd fokpaarden van zuiver ras en slachtpaarden)	Paarden (uitgezonderd fokpaarden van zuiver ras en slachtpaarden)	212,0	7,0
Babymelkpoeder	Babymelkpoeder	202,3	6,6
Bloemen (uitgezonderd rozen, anjers, orchideeën, gladiolen, ranonkels, chrysanten en lelies)	Bloemen (uitgezonderd rozen, anjers, orchideeën, gladiolen, ranonkels, chrysanten en lelies)	193,2	6,3
Fokpaarden van zuiver ras	Fokpaarden van zuiver ras	88	3

Bron: CBS.

Voor varkensvlees spelen andere factoren eveneens een belangrijke rol. Zo is voor varkensvlees de export, na aanvankelijk een forse groei, teruggelopen door herstel van de productie in China, na de crisis die was ontstaan door de varkenspest. Hier wordt verder op in gegaan in hoofdstuk 5 en 9. Voor kalfsvlees is vooral de sterke vraaguitval debet aan de teruggang in de export, dit vlees wordt vooral afgezet in horeca en foodservice.

Voor zuivel ten slotte geldt eveneens dat de aanhoudende problemen bij de afzet in de foodservice/out of home, druk op de prijzen blijft geven. Ook is de verwachting dat de coronapandemie leidt tot een lagere economische groei in 2021 en mogelijk daarna (IMF, 2020). Dit zet de koopkracht in zowel Europa, de belangrijkste markt voor de Nederlandse zuivel, als in een aantal importerende landen buiten Europa onder druk, wat ongunstig is voor de ontwikkeling van de melkprijs. In hoeverre de daling van de melkprijs het gevolg is van de coronacrisis dan wel van andere mondiale marktomstandigheden is niet duidelijk. De verwachtingen voor de (middel)lange termijn zijn erg onzeker mede omdat er (onder andere in de VS) behoorlijke voorraden zijn aangelegd. Deze kunnen het herstel van de prijzen belemmeren (Beldman, 2020).

Hoofdstuk 5 gaat in meer detail in op de ontwikkeling in de handel per productgroep.

2.5 Conclusie

De handel in landbouwgoederen is minder geraakt door de coronacrisis dan de algemene handel in goederen. Dit geldt zowel op mondiaal, Europees als Nederlands niveau. Landbouwgoederen zijn essentiële goederen, waarbij het belang van het openhouden van de handelskanalen evident is. Voor de Nederlandse handel geldt ook dat de invoer uit EU-landen veel harder is geraakt door de eerste corona-golf (april, mei) dan de invoer uit niet-EU-landen. Maar het herstel is bij de invoer uit de EU beter geweest dan bij de invoer uit niet-EU-landen. Dit is echter niet voor alle maanden het geval. De ontwikkelingen zijn lastig te duiden omdat veel factoren hierin een rol spelen. Daarnaast zijn er – los van corona – schommelingen in de handel, als gevolg van weersinvloeden, uitbraak van dierziektes, economische ontwikkelingen en dergelijke. Het is niet zonder meer mogelijk deze effecten volledig van elkaar te scheiden.

Uit de data voor de Nederlandse handel, die op het moment van schrijven in meer detail beschikbaar zijn dan voor het mondiale en EU-niveau, komt naar

voren dat per product de ontwikkelingen zeer uiteenlopend zijn en zwaarder voor landbouwgoederen die met name in de foodservice en horeca worden afgezet. Zo herstelde de handel in sierteeltproducten, die in eerste instantie heel hard geraakt werd door de coronamaatregelen, goed. Andere producten daarentegen, zoals vlees en groenten, hebben nog steeds last van de coronacrisis. Daarin spelen zoals aangegeven meer factoren een rol dan enkel de coronacrisis, zoals overschotten op de markt.

De onzekerheid over hoe de 2e golf uiteindelijk gaat uitpakken voor de handel is groot. Het is aannemelijk dat de impact van de Covid-19-crisis voor de agrosector groter zal blijken als de lockdowns strikter zijn, langer duren en frequenter voorkomen.

Wageningen Economic Research
Postbus 29703
2502 LS Den Haag
T 070 335 83 30
E communications.ssg@wur.nl
www.wur.nl/economic-research

Wageningen Economic Research
RAPPORT
2021-001
ISBN 978-94-6395-678-9

De missie van Wageningen University & Research is 'To explore the potential of nature to improve the quality of life'. Binnen Wageningen University & Research bundelen Wageningen University en gespecialiseerde onderzoeksinstituten van Stichting Wageningen Research hun krachten om bij te dragen aan de oplossing van belangrijke vragen in het domein van gezonde voeding en leefomgeving. Met ongeveer 30 vestigingen, 6.500 medewerkers (5.500 fte) en 12.500 studenten behoort Wageningen University & Research wereldwijd tot de aansprekende kennisinstellingen binnen haar domein. De integrale benadering van de vraagstukken en de samenwerking tussen verschillende disciplines vormen het hart van de unieke Wageningen aanpak.
